

REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

Rumänien (42)

90

Mänskliga rättigheter i Rumänien 2002

1. Kort sammanfattning av MR-läget

Det senaste året har inte inneburit några avgörande förändringar beträffande MR-situationen i Rumänien. Staten respekterar i regel grundläggande demokratiska och mänskliga rättigheter.

Även om Rumäniens regering tar sina MR-åtaganden på allvar, bidrar alltjämt landets ekonomiska och sociala problem samt kvardröjande attityder från det tidigare samhällssystemet till vissa brister på MR-området. Förbättringar inom en del områden, såsom situationen för barnhemsbarnen och flyktingars resp. homosexuellas rättigheter, har noterats medan andra sektorer fortfarande uppvisar brister.

Den omfattande korruptionen inom rättsväsendet och den offentliga förvaltningen utgör ett allvarligt problem i MR-avseende, liksom rättsväsendets bristande oberoende gentemot regeringen. Polisövergrepp förekommer fortfarande. Reformen under 2002 av polismakten (från militär till civil) inger icke desto mindre hopp om förbättringar. Situationen i landets överfulla fängelser är fortfarande oroande och brottsmisstänkta tvingas ofta att under en orimligt lång tid sitta inlåsta i väntan på rättegång.

Diskriminering och trakasserier från såväl polismakten som samhället i stort gentemot romabefolkningen är ett utbrett problem. Vissa förbättringar kan dock skönjas vad avser regeringens ansträngningar för att förbättra romernas tillgång till utbildning och hälsa. Därutöver bör kvinnohandel, diskriminering och våld mot kvinnor, situationen för handikappade och äldre på statliga institutioner fortsatt uppmärksammas. Trots en rad positiva åtgärder från regeringens sida så utgör situationen för barnhems- och gatubarnen fortfarande en källa till bekymmer.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala MR-konventionerna

Rumänien har anslutit sig till bl.a. följande konventioner.

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, samt de fakultativa protokollen om enskild klagorätt och avskaffande av dödsstraffet
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering
- Konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering mot kvinnor
- Konventionen mot tortyr
- Konventionen om barnets rättigheter och (2001) de två tilläggsprotokollen om 1) Barn i krig samt 2) Handel med och sexuellt utnyttjande av barn
- 1951 års Flyktingkonvention samt 1967 års Flyktingprotokoll
- Europeiska konventionen mot tortyr
- Konventionen mot folkmord
- Adoptionskonventionen
- Stadgan för internationella brottmålsdomstolen (ICC)

3. Respekten för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

1991 års grundlag förbjuder dödsstraff och tortyr. Av statsmakten sanktionerade mord eller avrättningar förekommer inte. Politiska försvinnanden har inte heller rapporterats. Däremot finns det ett stort antal vittnesmål om kränkande behandling och trakasserier på polisstationer och i fängelser vilka i flera fall lett till dödsfall. Romabefolkningen är i detta hänseende särskilt utsatt.

Förhållandena i landets 43 fängelser är fortfarande mycket dåliga, trots att vissa förbättringar har gjorts. De hygieniska förhållandena är svåra, tillgången till hälsovård och läkemedel begränsad och fysiskt våld är vanligt förekommande, liksom TBC och andra sjukdomar. Rumänien har c:a 50 000 fångar, varav c:a 800 är minderåriga men endast 35 000 platser, vilket medför att två eller tre fångar i vissa fängelser måste dela på en brits.

Antalet tillåtna besök och matpaket har dock gradvis ökats och man har inlett yrkesträningsprogram för att bidra till den intagnas framtida

integrering i samhället. Fängelsebudgeten för 2001 ökade med \$71 miljoner jämfört med året innan.

4. Dödsstraff

1991 års grundlag förbjuder såväl dödsstraff som tortyr.

5. Rättssäkerhet och respekten för personlig frihet

Frihetsberövanden på politiska grunder utan rättegång förekommer inte. Domstolarna är formellt självständiga i sin verksamhetsutövning, men i realiteten utsätts de ofta för inblandning från den exekutiva makten. EU-kommissionen, liksom lokala och internationella människorättsorganisationer har uppmanat regeringen att öka rättsväsendets oberoende, något som dock inte skett i tillräcklig utsträckning. Korruption, bristande resurser och överbelastade domstolar¹ har försvagat rättssäkerheten i landet. De speciella militärdomstolar som dömer militärer erbjuder liten insyn för utomstående och har kritiserats av MR-grupper.

Rättsväsendet har fyra instanser med Högsta domstolen som sista överprövningsorgan, även för militärdomstolarna. Till dessa ska läggas en författningsdomstol, som prövar lagstiftningens förenlighet med författningen. Tillsättandet av domare sker på förslag från "Högsta domarrådet" (Superior Council of the Magistracy), vars medlemmar utses av parlamentet på basis av en lista som sammanställs av de i rådet representerade domstolarna och åklagarkontoren². Processen brister dock i transparens och justitieministern (och därmed premiärministern) har ett stort inflytande över tillsättningen.

Åtalade anses oskyldiga tills de är dömda. Rättshjälp behöver inte erbjudas om brottets maxstraff understiger 5 års fängelse och om den åtalade är myndig, något som kritiserats av bl.a. EU.

Lagen förbjuder frihetsberövande i mer än 24 timmar utan en arresteringsorder från åklagare, som kan beordra häktning i upp till 30 dagar. Häktning utöver den tiden kan endast beslutas av domstol. MR-organisationer är dock kritiska mot att lagen rörande häktningstider inte följs och att polisen försummar att informera medborgarna om deras rättigheter.

¹ Ett domstolsärende varade år 2000 i genomsnitt fyra och ett halvt år.

² Åklagarämbetet är uppdelat i 16 kontor, ett vid varje "hovrätt" samt ett i Högsta domstolen

Häktningstiden i väntan på rättegång kan i vissa fall uppgå till flera år (lagligen upp till halva den maximala fängelsetid som den åtalade riskerar). Denna tid räknas sedan bort från strafftiden om den häktade fälls. Ungefär en tiondel av internerna i landets fängelser väntade år 2001 på rättegång, vilket innebär en halvering jämfört med 2000.

Straffåldern för barn är 14 år. Även för misstänkta ungdomsbrottslingar är bruket av fängslande i väntan på rättegång utbrett. Det händer att minderåriga förhörs utan närvaro av förälder eller juridiskt ombud och att föräldrarna inte ens underrättas. När så sker får de besöka häktet endast en gång per vecka.

Numera kan domstolar utdöma andra straff åt minderåriga än fängelse, vilket blev påföljden för omkring 80% av alla domstolsärenden innan lagen trädde i kraft sommaren 2000. Lagen gör det möjligt att utdöma olika former av samhällstjänst och ger högre prioritet åt rehabilitering snarare än bestraffning av ungdomarna. Lagen dock följdes dock av en ny "Penal Code" som ökar straffsatsen för vissa mindre allvarliga typer av brott.

Romabefolkningen är särskilt utsatt inom rättsväsendet och är överrepresenterade i brottsstatistiken. Man uppskattar att omkring 18% av internerna utgörs av romer och 40% av ungdomsbrottslingarna.

Ombudsmannainstitutionen, vilken för övrigt Sverige har lämnat stöd till, upprättades 1997 och har sedan dess konsoliderat sin verksamhet. Institutionen, som är indelad i en avdelning för medborgarliga och politiska rättigheter och en för sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter, har f.n. ett åttiototal anställda och under första halvåret 2002 registrerades 4455 anmälningar, dvs ungefär lika många som under hela 2000³. Ombudsmannens roll är dock inte helt klar för allmänheten och många ärenden avskrivs då de främst är juridiska och inte administrativa till sin natur. Ombudsmannen har också begränsad makt och kan enbart kontrollera och rekommendera - inte fatta beslut.

Alla medborgare kan få ett eget pass, men myndigheterna har rätt att "fördröja" utfärdande av pass.

6. Straffrihet

³ 2001 registrerades 7412 anmälningar

Polismisshandel utreds i de flesta fall och misstänkta polismän ställs inför domstol. Processer mot poliser har dock hittills varit utdragna och insynen i dem varit bristfällig. Dessutom har de sällan lett till fällande domar. Arbetet med att reformera polisstyrkan har emellertid under det gångna året givit positiva resultat och genom en lag, som trädde i kraft sommaren 2002, fick polisen civil status (tidigare hade de militär status). Rättsliga processer mot poliser kommer därmed framöver att äga rum i civila - inte militära - domstolar. Detta torde åtminstone leda till en ökad transparens, även om det är för tidigt att säga vilka resultat det kan medföra i fråga om straffrihet.

7. Yttrande- och mediafrihet m.m.

Konstitutionen förbjuder censur. I strafflagstiftningen kvarstår dock skrivningar om förbud mot förolämpning (art 205 respektive 206). Sedan 2002 kan man dock inte längre dömas till fängelse för "förolämpning". Justitieministern föreslog i början på året en skärpning av straffsatserna för förtal, men tvingades ta tillbaka förslaget efter högljudda protester i media. Numera, efter en rekommendation från EU, pågår en diskussion om att utesluta brotten "förtal" och "förolämpning" från brottsbalken, för att minska risken att de används för att kontrollera eller bestraffa journalister som kritiserar regeringen eller offentliga personer.

Konstitutionen garanterar förenings- och församlingsfrihet, vilket respekteras av statsmakten. Lagen inskränker dock i viss utsträckning denna rätt genom att förbjuda offentliga möten i syfte att propagandera för kommunistiska, racistiska eller fascistiska ideologier, samt sådana som hotar allmän ordning och den nationella säkerheten. Vidare förbjuder lagen att motdemonstrationer hålls samtidigt med ett planerat offentligt möte. Överträdelser straffas med fängelse och böter.

Rätten att fritt ansluta sig till politiska och fackliga organisationer är tillgodosedd. Religionsfrihet garanteras i konstitutionen.

Det finns av statsmakterna oberoende media. Icke desto mindre förekommer ofta beskyllningar om att flera TV-stationer och tidningar i olika hög grad står i ekonomiskt⁴ eller annat beroendeförhållande till regeringspartiet, vilket hindrar dem från att verka helt objektivt.

Akademisk frihet respekteras.

⁴ T.ex. skuldavskrivningar eller skattelättnader som lätt kan tas tillbaka om misshagliga framförs av mediet i fråga.

8. De politiska institutionerna

I Rumänien råder politisk pluralism med flerpartisystem. Det finns en fungerande opposition med reella möjligheter att agera. Upprepade anklagelser och avslöjanden om korruption, på både central och lokal nivå, till en viss del inom oppositionspartierna, men framför allt inom det styrande socialdemokratiska partiet, undergräver allmänhetens tro på de politiska institutionerna och leder till att de demokratiska (och för den delen marknadsekonomiska) spelreglerna luckras upp.

Kvinnor är fortfarande dåligt representerade i de politiska institutionerna. Endast 5 av regeringens 28 ministrar är kvinnor och endast 49 av parlamentets 485 ledamöter (9,8%).

9. Rätten till arbete och därmed relaterade frågor

Som en följd av Rumäniens svaga ekonomi är arbetslösheten relativt hög. Den öppna arbetslösheten låg i augusti 2002 på 8,5%. Den verkliga siffran är dock svår att uppskatta, dels p.g.a. den stora "gråa sektorn" (30% av BNP enligt en rapport från Världsbanken), dels för att det statistiska underlaget endast inkluderar dem som får arbetslöshetsersättning. Sådan ersättning utgår i högst 27 månader, vilket innebär att de verkligt långtidsarbetslösa saknas i statistikunderlaget.

Diskriminering mot framför allt romer i arbetslivet är vanligt förekommande. Beträffande jämställdheten på arbetsmarknaden så har kvinnor fortfarande betydligt sämre möjligheter att uppnå höga positioner, såväl inom den offentliga som den privata sektorn. Till följd av den höga arbetslösheten och landets ekonomiska problem spelar fackföreningarna en relativt underordnad roll inom de flesta branscher.

Fackföreningarna har rätt att förhandla kollektivt, även om de resulterande avtalen ibland är svåra att genomföra på ett konsekvent sätt. Statsanställda har rätt att kollektivförhandla om allt utom sina löner, vilka bestäms av regeringen. Strejkrätten har förbättrats något sedan 1999, men det är fortfarande svårt att utlysa strejker p.g.a. tidsödande och besvärliga procedurer. Anställda inom justitie-, försvars- och inrikesministerierna är förbjudna att strejka, liksom domare och åklagare.

Lagen föreskriver 40 timmars arbetsvecka, med övertidsersättning för arbete på helger eller utöver de 40 timmarna. I december 2001 var den

genomsnittliga bruttolönen omkring 158 USD. Betald semestertid varierar mellan 18 och 24 dagar/år. Det finns arbetsskyddsnormer för de flesta industrier, även om graden av efterlevnad varierar, bl.a. då för ändamålet utbildad personal saknas. Sverige har, genom Arbetsmiljöverket, deltagit i ett s.k. twinningprojekt⁵ för att förbättra arbetsskyddet i Rumänien.

Tvångs- och barnarbete är förbjudet enligt lag, men handel med kvinnor och barn i prostitutionssyfte förblir ett stort och allvarligt problem (se stycke 13). Minimiålder för anställning av barn är 16 år, men 15-åringar kan anställas med målsmäns tillåtelse och bara "i enlighet med deras fysiska utveckling, färdigheter och kunskaper". Rumänien ratificerade ILO:s konvention om förbud mot de värsta formerna av barnarbete år 2000. Icke desto mindre är barnarbete i form av tiggeri, gatuförsäljning, biltvätt etc ett utbredd och erkänt problem.

10. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

En rapport från Världsbanken från år 2000 bekräftar att den rumänska sjukvården befinner sig i kris. De finansiella resurserna är otillräckliga, administrationen ineffektiv, och hälsovårdspolitiken i alltför hög grad inriktad på medicinering och eftervård snarare än förebyggande åtgärder. Sjukvårdens infrastruktur är omodern, dåligt underhållen och otillräcklig för att tillgodose det rumänska samhällets sjukvårdsbehov.

Sammanlagt utgör kostnaderna för sjukvården 3-4% av BNP, vilket är lågt vid en internationell jämförelse.

Trots att sjukvård enligt lag är kostnadsfri så styrs tillgången till även den mest grundläggande hälsovård av patientens ekonomiska resurser. Sjukvården är ett av de områden i samhället som är mest korrumpert. I princip varje sjukhus har en "privat" prislista med hur mycket patienten måste betala. Fattiga patienter är således beroende av välvilliga släktingar och vänner för att få vård.

11. Rätten till utbildning

Alla rumänska barn har rätt till kostnadsfri utbildning och har skolplikt i 8 år. Utbildningssektorn kostar den rumänska staten årligen ca. 4-5% av BNP. Den rumänska skolan råder generellt sett brist på såväl kvalificerad personal som ändamålsenliga lokaler. Klassrummen är ofta överfulla och

⁵ Projektet, som är EU-finansierat, avslutas i november 2002.

det råder brist på utbildningsmaterial och tekniska faciliteter. Många barn hoppar fortfarande av grundskolan.

Situationen för landets universitetsstuderande är besvärlig, med minimala statliga studiebidrag. Flertalet av landets studenter arbetar därför parallellt med studierna.

Utbildningssektorn är ett av de områden där situationen för romerna förbättrats mest de senaste åren. Bl.a. finns det vissa pilotprojekt inom utbildningsväsendet som syftar till positiv diskriminering (kvotering) för romabefolkningen samt särskilda kontaktpersoner (själva romer) som hjälper romabarnen och deras föräldrar i kontakterna med skola och myndigheter. Trots detta kvarstår en rad problem och undersökningar utförda av NGOs tyder på att uppemot 25% av romabarnen i skolpliktig ålder inte går i skolan och att ytterst få av dem som går i skolan fortätter att studera efter de obligatoriska 8 åren. Bland romaminoriteten beräknas omkring 50% vara analfabeter.

Enligt den senaste OECD-rapporten om Rumäniens utbildningsväsende lyftes landet fram som ett "skolexempel" på hur nationella minoriteter får möjlighet att studera på sitt eget språk. Rumänien betecknades som världsledande på området. Detta gäller såväl den ungerska som romska minoriteten.

12. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Tillgången till bostäder har tidigare varit dålig, men håller nu långsamt på att förbättras. Kvaliteten på bostäderna är dock oftast låg och många familjer är trångbodda. I samband med att hyreslägenheter säljs ut för privat ägande har priserna ökat kraftigt. Många bostäder har problem med uppvärmning, särskilt på landsbygden.

Efter de senaste årens ekonomiska kris har den makroekonomiska situationen vänt, vilket också börjat märkas i de allmänna livsvillkoren, som nu - generellt sett - får anses vara acceptabla. Romerna har det emellertid ofta svårare än andra grupper, p.g.a. större fattigdom, högre arbetslöshet och svårigheter att få tillgång till socialhjälp, hälsovård etc.

13. Kvinnans ställning

Kvinnor har enligt lagen samma rättigheter som män, även om samhället knappast kan sägas vara jämställt. Kvinnor är sämre representerade på arbetsmarknaden än män, de innehar mer sällan höga poster och deras relativa inkomst är lägre.

Hustrumisshandel är utbrett, och utreds sällan. I våldtäktsfall kräver lagen såväl läkarintyg som ett vittne för att åtal skall kunna väckas, vilket leder till att flertalet utredningar läggs ned. Förövaren kan också undvika straff om han gifter sig med offret (!), och lagstiftningen täcker därmed inte våldtäkt inom äktenskapet. Enligt en publicerad studie av UNICEF utsätts rumänska kvinnor oftare för sexuella trakasserier än i något annat land i Central- och Sydösteuropa.

De senaste fyra åren har dock en svag förbättring kunnat skönjas, åtminstone på arbetsmarknaden. Antalet kvinnor i parlamentet har nästan fördubblats sedan 2000 och det finns för närvarande fem kvinnliga ministrar jämfört med en enda år 2000. Hösten 2002 organiserade sig de kvinnliga parlamentarikerna för att, oavsett partitillhörighet, verka för att genomdriva beslut som främjar en ökad jämställdhet.

Under året har också en lag om jämställdhet, den första i sitt slag i Rumänien, antagits, med fokus på likabehandling i arbetslivet och vid anställningar. Dessutom inkluderas skrivelser om arbetsgivaransvar för att förebygga och bestraffa sexuella trakasserier på arbetsplatsen. Lagen om jämställdhet förbjuder också diskriminering p.g.a. kön inom områden som utbildning, hälsovård, kultur och information.

I början på 2001 upprättade regeringen en jämställdhetskommision, med representanter från samtliga ministerier. Denna kommission har till uppgift att säkerställa jämställdhetsperspektivet inom regeringsarbetet och sammanträder fyra gånger per år.

Internationella och nationella NGOs har spelat en viktig roll i jämställdhetsarbetet. Antalet rumänska NGOs som arbetar med jämställdhet ökar stadigt och idag finns det drygt 60 NGOs som fokuserar på kvinnofrågor. De är främst verksamma inom mänskliga rättigheter, stöd till kvinnor inom arbetslivet, studier i jämställdhet och socialhjälp. Fortfarande saknades emellertid en organiserad samverkan mellan olika NGOs.

Handel med kvinnor (trafficking)

Den politiska och ekonomiska omvandlingen efter 1989 har fört med sig nya former av organiserad brottslighet och ligger med internationella kontaktnät, för vilka kvinnohandel utgör en av de främsta inkomstkällorna. Den knappa arbetsmarknaden och de begränsade möjligheterna att uppnå en förbättrad levnadsstandard i Rumänien, i kombination med myten om Västeuropa som det förlovade landet, har lett till att allt fler rumänska kvinnor söker sig utomlands.

International Organisation for Migration (IOM) bistod, från januari 2000 till oktober 2002, 580 traffickingoffer, en markant ökning jämfört med tidigare år. IOM uppskattar att så många som 20 000 kvinnor varje år lämnar Rumänien som offer för trafficking.

Bakgrunden till hur de rumänska kvinnorna hamnar i det internationella prostitutionsträsket varierar. Majoriteten av de kvinnor som faller offer för trafficking luras emellertid iväg genom att de erbjuds fiktiva arbetskontrakt som dansöser, servitriser, barnflickor, sekreterare etc. Kontaktpersonen i dessa fall är ofta släktingar eller bekanta. En begränsad andel tar enligt IOM själva initiativet till att arbeta som prostituerade - om än inte under de förhållanden som blir fallet - när de söker sig utomlands.

Endast en bråkdel av fallen rapporteras till polisen, vilket inte minst beror på att kontakten med de internationella nätverken ofta förmedlas av personer som de drabbade kvinnorna känner väl. Rumänien är framför allt ett ursprungsland för trafficking, men utgör också ett transitland för kvinnor från bl.a. Moldavien, Ukraina och Ryssland. De flesta kvinnor hamnar i Västeuropa (många i Italien och Grekland) eller på Balkan (FYROM, Kosovo, Bosnien-Herzegovina).

En lag om bekämpande av människohandel trädde i kraft i november 2001. Regeringen tog under 2001 även fram en handlingsplan för bekämpandet av människohandel och upprättade en särskild arbetsgrupp för dess genomförande. Flera ministerier och myndigheter är engagerade i arbetet, i vilket också internationella organisationer och NGOs deltar. Lagens, och handlingsplanens, implementering är dock ännu i ett tidigt skede. Det finns ett s.k. "shelter" i Rumänien, där offer för trafficking får hjälp att återanpassa sig till samhället och flera shelter är planerade. Det finns även många NGOs som arbetar med förebyggande åtgärder, rådgivning, telefonhjälp linjer, rättshjälp, medicinsk och psykologisk hjälp, socialt stöd etc.

14. Barnets rättigheter

Enligt de senaste officiella uppgifterna (juli 2002) uppgår antalet barn som befinner sig på statliga institutioner till 43 000 (jämfört med 50 000 under 2001) och omkring 41 000 bor i foster- eller ersättningsfamiljer. Arbetet med att stänga stora, omoderna institutioner, och i stället placera barn i mer familjeliknande miljöer, går framåt. Förhållandena i barnhemmen är numera oftast acceptabla, dock inte alltid i de återstående stora institutionerna. Budgeten för barnskyddsverksamhet har ökat och mycket av arbetet är fokuserat på preventiva åtgärder, för att hindra att barn överges eller lämnas bort. Decentraliseringen av ansvaret för barnskyddsfrågor medför dock att det finns stora regionala skillnader i implementeringen av reformprogrammet.

Moratoriet för internationella adoptioner, som infördes under 2001, är fortfarande i kraft i väntan på att en ny lagstiftning skall tas i bruk. Ett utkast till lagpaket, som omfattar all barnlagstiftning, dvs både barnskydd i vid bemärkelse och adoptioner, är färdigt. EU har dock, under oktober 2002, påpekat brister och motsägelser i lagförslaget och det är därför oklart hur lagarna slutgiltigt kommer att utformas och när de kan träda i kraft. Enligt lagförslaget skall bl.a. en ombudsman för barn inrättas.

15. Olika befolkningsgruppers situation (etniska, religiösa minoriteter, urbefolkningar m.fl.)

Konstitution och vallagar garanterar varje erkänd etnisk minoritet en representant i parlamentets deputerandekammare, förutsatt att minoritetens politiska organisation uppnår minst 5 procent av det genomsnittliga antal röster som krävs för att välja en parlamentsledamot. Femton minoritetsorganisationer valde representanter på grundval av denna regel i valet 1996. Efter valet 2000 sitter 18 minoritetsrepresentanter i parlamentet.

Under 1999 antogs en ny rumänsk utbildningslag som ger de etniska minoriteterna rätt att få undervisning på sina egna språk på alla nivåer inom utbildnings- och undervisningsväsendet. Ett krav från den ungerskspråkiga minoriteten på att ett helt ungerskspråkigt statligt universitet skall inrättas har dock hittills inte tillgodosetts.

Romer

Enligt regeringens beräkningar uppgår romabefolkningen till c:a 400 000. Den verkliga siffran är dock, enligt UNHCR och andra bedömare, sannolikt mellan 1,8 och 2,5 miljoner, vilket motsvarar 10% av landets befolkning. Därmed är romerna den största minoriteten i Rumänien.

Romerna i Rumänien lever i allmänhet under fattigdomsgränsen, är socialt och ekonomiskt marginaliserade, underutbildade, till stor del arbetslösa, med undermåligt boende, dålig hälsovård och ofta föremål för diskriminering och trakasserier.

Den utbredda avsaknaden av intyg och ID-handlingar, vare sig det beror på ointresse eller misstro från romerna själva eller brister och fördomar hos myndigheter, är ett av de största hindren mot romernas deltagande i samhället. Romer utan ID-kort erkänns inte som minoritet och utesluts därmed från olika former av stöd och hjälp från regeringen.

Skoldeltagande är lågt bland romer. En studie från år 2000 visar att endast 30% har avslutat grundskolan och endast 1% gått vidare till högskoleutbildning. Vidare saknar 22% utbildning överhuvudtaget. I en studie från 1993 uppskattades 44% av männen och 59% av kvinnorna vara analfabeter.

Romer är oftare än andra grupper drabbade av sjukdomar och undernäring. De har ofta dålig tillgång till kött- och mjölkprodukter, något som framför allt drabbar barnen. Vidare är olika former av hälsoutbildning ofta svårtillgänglig för romer, vilket har påverkat i negativ riktning t.ex. vaccineringsnivån, kunskapen om säker sex samt effekter av drogmissbruk. Bristen på ID-handlingar, bostäder och sjukvårdsförsäkringar försvårar ytterligare tillgången till adekvat och kontinuerlig sjuk- och tandvård.

Romernas situation på arbetsmarknaden är, också den, mycket svår. De saknar ofta utbildning och yrkeskvalifikationer. När de väl får anställning är det oftast de sämst betalda jobben. Enligt en studie från 1997 får 74% av anställda romer endast minimilönen. Samma år genomfördes en undersökning som visade att 79% av romerna levde under fattigdomsnivån, jämfört med det nationella genomsnittet på 31%. En EU-studie från 1998 uppskattade att endast 10% av romerna var en del av den officiella arbetsmarknaden.

De flesta problem och brister nämnda ovan uppmärksammas i regeringens "Strategi för att förbättra romernas situation", som antogs i april 2001. I inledningen slås fast att diskriminering av romer är ett allvarligt problem i Rumänien. En kommitté med statssekreterare från

flera ministerier samt representanter för romaorganisationer leder arbetet med att genomföra strategin. Vissa framsteg har skett främst inom hälsovårds- och utbildningsområdet. Genomförandet drivs till stor del på av de romaorganisationer som är partners i de olika projekten. På det hela taget går dock genomförandet långsamt och flera av projekten inom strategin saknar fortfarande finansiering. Den rumänska regeringen ska stå för huvuddelen av finansieringen, men det finns möjlighet att söka PHARE-medel för olika projekt inom ramen för strategin.

En välkommen utveckling är antagandet i januari 2002 av ett regeringsbeslut om förebyggande och straff för alla former av diskriminering. Meningen är att det ska bli lättare att registrera och lagföra brott mot minoriteters rättigheter. Ett "Nationellt råd för bekämpande av diskriminering" har upprättats för att identifiera och bestraffa sådana brott.

Etniska ungrare

Etniska ungrare utgör knappt 7 procent av Rumäniens befolkning (ca 1,5 miljoner) och är främst bosatta i landets norra och västra delar. I vissa län i Transsylvanien är den ungerska befolkningen t.o.m. i majoritet. Det förekommer ingen officiell diskriminering mot ungrare i Rumänien, men väl en relativt utbredd ömsesidig misstro. Det ungerska partiet (UDMR - Democratic Alliance of Hungarians in Romania), med 36 platser i parlamentet, har ingått en överenskommelse om samarbete med den socialdemokratiska regeringen och har därmed ett relativt stort inflytande i politiken, särskilt vad avser minoritetsfrågor. Den nyligen antagna utbildningslagen ger etniska minoriteter rätt till undervisning på sitt eget språk.. Det finns ett enda ungerskspråkigt universitet i Rumänien. Det är privat och till största delen finansierat av den ungerska staten. Dessutom har det statliga universitetet i Cluj-Napoca en stor ungerskspråkig sektion.

Religiösa minoriteter

Religionsfrihet garanteras av författningen och respekteras generellt i praktiken. Majoriteten av Rumäniens befolkning tillhör den rumänsk-ortodoxa kyrkan. I en nyligen antagen religionsfrihetslag betecknas denna alltså, efter kraftfull intervention av patriarken, som den "nationella kyrkan".

16. Homosexuellas situation

Inte förrän i juni 2001 blev det lagligt att vara homosexuell i Rumänien. Då utfärdade den rumänska regeringen en s.k. "Emergency Ordinance", som avskaffade artikel 200 i strafflagen. Förutom att förbjuda homosexuella akter på offentliga platser och akter som kunde resultera i "offentliga skandaler"⁶, gjordes i artikeln också skillnad på hetero- och homosexuella när det gällde straffbara sexuella akter i allmänhet. Dessutom var åldersgränsen för samtycke till sexuella akter 15 för heterosexuella och 18 för homosexuella. Numera gäller alltså en och samma lagstiftning för sexualbrott, oavsett parternas sexuella läggning.

Vidare trädde en lag i kraft, i januari 2002, om förebyggande och bestraffning av alla former av diskriminering, baserad på ras, nationalitet, språk, religion, social status, övertygelse, ålder, kön eller sexuell läggning.

Trots den positiva utvecklingen i lagstiftningshänseende har de homosexuella i Rumänien det fortfarande svårt. Det finns väldigt lite acceptans i samhället för homosexuella och många trakasseras fortfarande av såväl myndigheter som privatpersoner för sin läggning. I en opinionsundersökning från november 2000 svarade 86% av de tillfrågade att de inte ville ha homosexuella personer som sina grannar.

Ett generellt problem i Rumänien är att homosexuella inte vill framträda öppet med sin läggning och därför inte är beredda att anmäla diskrimineringar eller övergrepp av t.ex. polis och andra myndigheter. Unga homosexuella har heller inga förebilder i form av offentliga personer.

De senaste åren har man dock kunnat märka en långsamt ökande öppenhet gentemot homosexuella, främst bland unga människor i storstäderna. Även medias inställning till homosexualitet håller på att förändras i positiv riktning.

17. Flyktingarnas rättigheter

Rumänien har undertecknat 1951 års Flyktingkonvention och 1967 års tilläggsprotokoll. Den rumänska konstitutionen garanterar asylrätt i enlighet med de internationella avtalen. Ansvarig myndighet för flyktingfrågor är sedan 2000 National Refugee Office (NRO), som sorterar under Inrikesministeriet. NRO är också första asylinstans.

⁶ "Offentliga platser" är mycket brett definierat i den rumänska strafflagen och "offentlig skandal" är inte alls definierat i lag.

Överklagande av NRO:s beslut sker i första instans till en tingsrätt och därefter till hovrätt⁷ (motsvarande).

Ny lagstiftning avseende flyktingar trädde i kraft i juni 2001 och ytterligare förbättringar är under utarbetande, bl.a. avseende integrationsaspekter. Detta har lett till avsevärda förbättringar och lagstiftningen kan nu till stor del sägas vara i linje med internationell standard. Ett regeringsbeslut från december 2001 gav flyktingar lagstadgad tillgång till språkutbildning, yrkesutbildning, arbetsmarknaden, social- och hälsovård samt gratis uppehälle i statliga flyktingförläggningar i högst ett år. NRO har stor hjälp av UNHCR och deras NGO-partners i genomförandet av sin flyktingmottagning och integrationsprocess.

Bilaterala återtagandeavtal avseende såväl rumäner som tredjelandsmedborgare, har slutits med ett flertal länder, bl.a. med Sverige.

Det finns ännu bara två flyktingförläggningar i Rumänien, bägge belägna i Bukarest. Nya förläggningar förväntas dock kunna öppnas i Timisoara och Galati. Asylsökande får, förutom kostnadsfri logi och sjukvård, motsvarande 12-13 USD/månad för mat, kläder, transport och andra utgifter. Erkända flyktingar får motsvarande ett arbetslöshetsbidrag, dvs omkring 50 USD/månad. De uppmuntras och bistås dock att finna arbete. Flyktingar har samma sociala rättigheter som rumäner.

Under 2001 uppgick antalet asylansökningar till drygt 2 400, vilket innebar en kraftig ökning från tidigare år. Under de första åtta månaderna av 2002 hade siffrorna dock åter sjunkit, med totalt knappt 800 registrerade sökande. De huvudsakliga ursprungsländerna är Irak, Indien, Kina, Bangladesh, Afghanistan, Pakistan, Somalien, Sudan och Iran. Rumänien ses av de asylsökande i första hand som ett genomfartsland på vägen till västeuropeiska länder.

18. Funktionshindrades situation

Den ekonomiska krisen har medfört svåra villkor för de funktionshindrade. Flertalet av dessa bor på institutioner och myndigheterna har inte erbjudit det stöd och ekonomiska anslag dessa personer behöver.

⁷ Överklagande till hovrätten kan dock ej ske vid en s.k. accelererad procedur.

Funktionshindrade saknar lagstadgat tillträde till byggnader och kollektivtrafik. Eftersom kollektivtrafiken inte är anpassad till funktionshindrades behov kan många inte utnyttja de av staten subventionerade transportrabatter som finns.

Ett antal utländska NGOs har, i samarbete med bl.a. UNICEF i Rumänien, försökt dra uppmärksamheten till de funktionshindrades situation. EU har betonat vikten av att de funktionshindrade ges möjligheter till arbete och tilldelas en särskild kvot för detta. Dessa åtgärder har ännu inte genomförts.

Barn med funktionshinder som bor på institutioner är särskilt utsatta. Regeringens barnstrategi syftar i första hand till att återintegrera institutionsbarnen i deras biologiska familjer eller hos släktingar eller fosterfamiljer. Implementeringen av strategin för barn med funktionshinder försvåras dock, då denna integrering är betydligt mer kostsam och kräver extra resurser.

19. Oberoende MR-organisationer

I Rumänien finns ett stort antal enskilda organisationer, av vilka ett flertal arbetar med MR-frågor. Ambitionsnivån och möjligheten till inflytande varierar dock. Helsingforskommittén APADOR-CH, LADO (*The League for the Defence of Human Rights*), ACCEPT (som arbetar för homosexuellas rättigheter), Romani Criss (som bevakar romers intressen), SIRDO (*The Romanian Independent Society for Human Rights*) och Rädda Barnen är några exempel på aktiva MR-organisationer, som har en fungerande dialog med regeringen.

20. Fältverksamhet eller rådgivning på MR-området

Såväl FN-organen som EU och Europarådet bedriver en omfattande verksamhet i Rumänien inom olika områden. De har en pådrivande och styrande inverkan på myndigheterna och verksamma NGOs.